

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מלילת קטניות בשבת ויום טוב

(י"ב ב') אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה איסורייתא דחרדלא (חבילות של חרדל בשרביטין, והזרע בתוכן). אמר ליה: מהו לפרוכי (השרביטין, ולהוציא הזרע ביום טוב) ומיכל מנייהו ביום טוב?¹

לא הוה בידיה. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: מוללין מלילות (של חיטים, שמוללם בידי כשהם רכים) ומפרכין קטניות ביום טוב (דדש כלאחר יד הוא. ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא אלא מדרבנן, וביום טוב לא גזור).

איתיביה אביי: המולל מלילות מערב שבת, למחר מנפח² מיד ליד (שלא כדרך חול), ואוכל. אבל לא בקנון ולא בתמחוי.³ המולל מלילות מערב יום טוב, למחר מנפח על יד על יד (מעט מעט), ואוכל, אפילו בקנון ואפילו בתמחוי. אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה (דמיחזי כמאן דעביד לצורך מחר. שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה).

(ומדויק, דווקא המולל) מערב יום טוב אין, ביום טוב לא!

(ומתרץ) אפילו תימא ביו"ט. ואידי דתנא רישא מערב שבת, תנא סיפא נמי מערב יו"ט.

(י"ג ב') **תנן** התם (מעשרות ד,ה): המקלף שעורין מקלף אחת אחת, ואוכל.⁴ ואם קלף ונתן לתוך ידו, חייב (במעשר, דהוה ליה קבע⁵). אמר רבי אלעזר: וכן לשבת.⁶

(ומקשה) איני? והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי (מלוא כוסות), ורבי חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי!

אלא, אי אתמר (הא דרבי אלעזר) אסיפא אתמר:

המולל מלילות של חטים, מנפח⁷ על יד על יד (מעט מעט) ואוכל (בלי לעשר). ואם ניפח ונתן לתוך חיקו (בשולי בגדיו), חייב (שנקבעו למעשר).

¹ מי שרי ביום טוב כשחיטה וכבישול, או דלמא כיון דאפשר מערב יום טוב, לא, דתולדת דישה הוא. רש"י.

² להלן, בביאור המשנה במעשרות, גרס הרמב"ם מנפה, וביאר דהיינו שמנער מיד ליד (להעביר המוץ).

³ קנון - כלי הוא. ראשו אחד רחב, והשני עשוי כעין מרזב קצר, ונותן הקטניות בתוך הרחב ומנענע, והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולת נשארת בכלי. תמחוי - קערה גדולה. רש"י.

⁴ ופטור מן המעשר, דכי האי גוונא אכילת עראי היא. ובשלא נתמרחו קאי, שמקלפן מתוך שבולת שלהן.

⁵ כתבו תוספות: פירש רש"י ואם קילף מתוך השבלין. ותימה היכי מקלפא לרב דביתהו כסי כסי, האמר לעיל דמולל מלילות מערב שבת וכו', משמע הא בשבת אסור! ותיצרו דהתם (שמולל מערב שבת) מיירי לתלוש מן השיבולים שהוא מפרק, וזהו תולדה דדש שהוא אב מלאכה. והכא (בקילוף שעורים) מיירי בשכבר נתלשו מערב שבת מן השבלין, אבל עוד הן בקליפתן החיצונה, ולכך שרי. ומה שפירש רש"י הכא, דאם קלף ונתן לתוך ידו חייב מפני שהוא קבע, לא נהירא, דבסמוך משמע שהטעם מפני שהוא גמר מלאכה, הואיל והוא קולף הרבה ביחד, דהיינו דיגונן.

⁶ אחת אחת לא הוי מפרק תולדה דדש, דכלאחר יד הוא, אבל משקבצן בידו, הויא תולדת דישה, וחייב. רש"י.

⁷ גירסת רמב"ם, רשב"א, ר"ש משנץ, רשב"א, ריטב"א ועוד, "מנפה מיד ליד". ופירש הרמב"ם, מנער מיד ליד. והנידון, האם נחשב אכילת עראי. וכן פסק הרמב"ם (הל' מעשר, ג"ט): "כיצד היא אכילת עראי? כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל - מקלף אחת אחת; ואם קלף וקנס לתוך ידו - חייב לעשר. היה מולל מלילות שלחטים - מנפה מיד ליד ואוכל; ואם נפה בתוך חיקו - חייב... שאין זה עראי."

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רבי אלעזר: וכן לשבת (שאם ניפח ונתן לתוך חיקו, חייב משום בורר⁸).

מתקיף לה רבי אבא בר ממל: ורישא, למעשר אין, לשבת לא?! ומי איכא מידי דלעניין שבת לא הוי גמר מלאכה, ולמעשר הוי גמר מלאכה?!

(ומסיק אף על גב דלמעשר הויא מלאכה, בשבת) מלאכת מחשבת (שהיא מלאכת אומנות) אסרה תורה.

כיצד מולל (ביום טוב. דאמרן לעיל מוללין מלילות, והא ודאי שינוי בעי מעובדא דחול)?

אביי משמיה דרב יוסף אמר: חדא אחדא (בין אגודל לאצבע).

ורב אויא משמיה דרב יוסף אמר: חדא אתרת (בין אגודל לשתי אצבעות).

רבא אמר: כיון דמשני, אפילו חדא אכולהו נמי.

כיצד מנפח (שאמרנו לעיל למחר מנפח מיד ליד בשבת)?

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: מנפח מקשרי אצבעותיו ולמעלה (ולא בכפו).

מחכו עלה במערבא: כיון דמשני, אפילו בכולהו ידא נמי!

אלא אמר רבי אלעזר: מנפח בידו אחת ובכל כחו⁹.

שיטות הראשונים

המלילה ואיסורה: דעת רש"י שהמלילה היא הוצאת הזרעים מהשרביטים, ודש כלאחר יד הוא (אפילו כשהוא כדרכו), ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא, אלא מדרבנן. וכן דעת רי"ף ורמב"ם. ודעת רבינו חננאל והערוך, שמנפט הוא מולל מלילות, ומשמע שאיסורו מהתורה¹⁰.

מלילת מלילות ביום טוב: דעת רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, שביום טוב מולל כדרכו בלא שינוי¹¹. וביאר הר"ן דדש כלאחר יד הוא, ואפילו בשבת לאו איסורא מדאורייתא הוא אלא מדרבנן, וביום טוב לא גזור. ודעת רש"י ותוספות, שאף ביום טוב הצריכו שינוי במלילה¹². והשו"ע פסק כסיעה ראשונה¹³.

מלילה בשינוי בשבת: שנינו בברייתא **במסכת שבת** (פרק מפנין, קכ"ח א'): חבילי סיאיה אזוב וקורנית, הכניסן למאכל בהמה, מסתפק מהן בשבת. ומולל (בשבת) ואוכל, ובלבד שלא ימלול בכלי הרבה (שרביטים). דברי רבי יהודה. וחכמים

⁸ פסקי רי"ד. אבל ניפוח על יד על יד ואוכל, מותר, שנחשב דרך אכילה.

⁹ ומה שכתוב בברייתא 'מיד ליד', ביאר המאירי (בית הבחירה, י"ב ב', ד"ה מוללין): ואם מלל מערב שבת, למחר מנפח בידו אחת ובכל כחו אפילו בתוך הכף. ואם רצה לשנות מיד ליד ולנפח בידו האחרת, רשאי. אבל לא שינפח בשעת הרקתו מיד ליד.

¹⁰ שער הציון (שיטו, ס"ק יא). מקורות: רש"י (ביצה י"ב ב', ד"ה מוללין). רבינו חננאל (שבת, ע"ג ב', על מש"כ תנא הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת). ערוך (ערך דש, ג). רמב"ם (הל' שבת כא, ד).

¹¹ והדיון בגמרא כיצד מולל, לפי סיעה זו, איירי בשבת. משא"כ לרש"י וסיעתו, איירי ביום טוב.

¹² וכתב רש"י: "כיצד מולל ביום טוב, דאמרן לעיל מוללין מלילות, והא ודאי שינוי בעי מעובדא דחול."

¹³ או"ח תקי"א. מקורות: רמב"ם (שביתת יום טוב, גטו). רא"ש (שבת, פרק מפנין, סוף סי' ב). ר"ן (ביצה, ו ב' ברי"ף, דבור ראשון). תוספות (ביצה י"ג ב', ד"ה כיצד). רשב"א (שבת קכ"ח א', ד"ה ומולל; עבוה"ק, בית מועד א, עמ' מא ואילך).

**הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.**

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אומרים: מולל בראשי אצבעותיו ואוכל (ולא בכלי כלל). ובלבד שלא ימלול בידו הרבה כדרך שהוא עושה בחול (חכמים מחמירים שבכל היד אסור, אלא רק בראשי אצבעותיו). ואילו כאן **במסכת יום טוב**, שנינו בברייתא, המולל מלילות מערב שבת, למחר מנפח מיד ליד, ומשמע שהמלילה בשבת אסורה.

דעת רי"ף, רמב"ם, רא"ש ועוד, שמלילה בשינוי מותרת בשבת¹⁴ (וביום טוב אף בלא שינוי, כנ"ל). ודעת רז"ה, תוספות, מרדכי, ומאירי, שבשבת גם מלילה בשינוי אסורה (ורק ביום טוב הותרה בשינוי¹⁵). והברייתא במסכת שבת שהתירה מלילה בשינוי, או משום שאינה מלילה גמורה לפרק אוכל מתוך קשין שלו, אלא לרכך בעלמא; או שכאן מדובר רק במיני קטניות פחותים שעיקרן למאכל בהמה. והשו"ע פסק כרי"ף. והרמ"א בשם יש מחמירין כתב כמרדכי.¹⁶

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקי)

א. מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרךן, ביום טוב; ומנפח מעט מעט ואוכל, ואפלו בקנון ותמחוי, אבל לא בטבחה ולא בנפה ולא בכברה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיט)

- אין מוללין מלילות, אלא מולל בשנוי מעט בראשי אצבעותיו. הגה: ואף על פי שמפרכ האכל מתוך השבלים, הואיל ואינו מפרכ רק כלאחר יד כדי לאכל, שרי. ויש מחמירין (מרדכי ור"ן פ"ק דיום טוב), ולכן אסור לפרק האגוזים לזים או אגוזים גדולים מתוך קלפתן הירוקה (מהרי"ל), וטוב להחמיר מאחר דזכול לאכלן כף בלא פרוק.
- היו לו מלילות מערב שבת, לא ינפה בקנון (פרש רש"י כלי שראשו אחד רחב והשני עשוי כמין מרזב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסלת נשאר בפלי) ותמחוי, (פי' קערה גדולה) ולא בשתי ידיו, אלא מנפה בידו אחת בכל כחו.

שיבולים ממתים גורנס למעשר

(י"ג א') **תניא:** הכניס שבלין לעשות מהן עיסה, אוכל מהן עראי (שכל זמן שלא דשן ומרחן בכרי, לא נגמרה מלאכתן לתרומה), ופטור.

למוללן במלילות (הכניסן לאכלן מעט מעט ע"י מלילות) -

רבי מחייב (בתרומה, שלא יאכל מהן עראי עד שיפריש¹⁷).

¹⁴ כמבואר בברייתא לדעת חכמים, שמולל בראשי אצבעותיו. והברייתא כאן שאוסרת, מיירי בלא שינוי. ומה שמברר כיצד מולל, היינו מה השינוי שמתיר בשבת.

¹⁵ ורש"י וסיעתו לשיטתם, שבשבת אסורה כל מלילה, ביארו שדיון הגמרא מתייחס ליום טוב. ולמסקנה בשינוי מותר.

¹⁶ או"ח שיט"ו, וראה בה"ל (ד"ה בשינוי). **הרשב"א** מסכת שבת הכריע כדעת הרי"ף. אמנם בביצה ביאר הגמרא כשיטת רש"י, הרז"ה וסיעתם. ובעבודת הקודש, הביא את שתי הדעות. מקורות: רז"ה (שבת, נא א ברי"ף, ד"ה וההיא, וכפי שביארו ר"ן). ר"ן (ביצה ו א ברי"ף, ד"ה ואיכא). רשב"א (שבת קכ"ח א, ד"ה ומולל; ביצה י"ג ב, ד"ה כיצד; עבוה"ק, בית מועד, א,ו). תוספות (ביצה י"ג ב, ד"ה כיצד). מרדכי (ביצה ס"י תרסא; הו"ד בר"ן). מאירי (בית הבחירה, ביצה י"ב ב, ד"ה מוללין).

¹⁷ לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזהו גרנן. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ורבי יוסי ברבי יהודה פוטר ("דגנך" כתיב, והיינו מירות. דאין דיגון אלא קיבוץ בכרי).

אמר אביי: מחלוקת בשיבולין (בהנהו הוא דפטר רבי יוסי, דרובן לדישה, ואין גרנן אלא במירוח). אבל בקטניות (יש הרבה בני אדם שאינם חובטים אותם יחד, אלא כדי קְדָרְתָם), דברי הכל אסורייתא טבלא (הכנסתן בחבילות זהו גרנן).

איכא דאמרי, אמר אביי: מחלוקת בשיבולין (בהנהו מחייב רבי, לפי שהרבה כונסין אותן למלילות וקליות שהן גרנן). אבל בקטניות (סתם הכנסתם למירוח), דברי הכל אסורייתא לא טבלא.

שיטות הראשונים

למוללן במלילות רבי מחייב: כתב המאירי, אית דמפרשי, דדוקא שיראו פני הבית אחר המלילה. אבל אם הכניסו לבית, ואח"כ חשב למלילות, הוי כהכניס התבואה במוץ שלה.¹⁸ ויש חולקין בדבר.¹⁹

הכניס שיבולים וקטניות, מתי נקבעו למעשר: פסק הרמב"ם כרבי מחבירו, וכלישנא בתרא, וכתב: "הכניס שְׂבֻלִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עֶסָה - לֹא נִקְבְּעוּ;²⁰ לְאֹכְלָן מְלִילוֹת - נִקְבְּעוּ לַמַּעֲשֵׂר.²¹ בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּתַבּוּאָה. אֲבָל בְּקִטְנִיּוֹת - לֹא נִקְבְּעוּ לַמַּעֲשֵׂר."²²

אבל בקטניות, דברי הכל אסורייתא לא טבלא: כתב המאירי, רצה לומר, שאין הכנסתן בחבילה מחייבתן, עד שימללו או שיפרכו.²³ וביארו תוספות בשם רבי שמשון מקוצי דהני מילי כשהכניסו סתמא, ורוצה לאכול מלילות. אבל אם פירש בהדיא שמכניסו למלילות, הוקבעו למעשר, ואסור לאכול מהן עראי. ובשיבולין, אפילו סתמא הוקבעו, דסתמא הוי כהכניסו למלילות.²⁴

¹⁸ שהרי אפילו נמרחו קודם הכנסה אין חייבין עד שיראו פני הבית, כל שכן הכניסם בשיבולין, דבעינן שיראו פני הבית אחר מלילה. ואע"ג דקתני 'הכניס שיבולים לעשות מהן עיסה', לאו הכניס דווקא, אלא שאספן בחוץ כדי למוללן. וקאמר דחייבין במעשר כשיראו פני הבית. אבל אספן לעיסה והכניס לבית, פטורין, כדאמרין אין הטבל חייב במעשר עד שיראה פני הבית אחר מירוח. אבל מירוח בבית, פטור.

¹⁹ מקורות: מאירי (חידושו, י"ג א', ד"ה ויש מפרשים. וב'בית הבחירה' סתם כדעה שניה; והו"ד בדרך אמונה).

²⁰ ומותר לאכול מהן עראי, דכיון שעדיין עומדין לעיסה לא נגמרה מלאכתן, ואין הבית קובע. וגם אלו המיעוט שנוטל עתה לאכלן מלילות בטל להרוב, ומקרי עראי, ולכן יכול למלול קצת מלילות ולנפח המוץ על יד ולאכול. אבל אם נפח ונתן לתוך חיקו, הוי קבע ואסור. דרך אמונה.

²¹ דהיינו שהכניסו לבית לאכלן מלילות, אע"ג שעיקר השבולים שבחוץ עומדים לעשות מהן גורן ולעולם המיעוט נגרר אחר הרוב ומקרי עראי, כאן שנטל שבולים למלילות, חשיב טפי וקובעין שם לעצמן (דקיי"ל דמלילות הוא גמר מלאכה) כיון שמפריש שבולים אלו מהשאר ומשמש בהן שימוש אחר. ולכן לעשות עיסה עדיין שם גורן עליהן כיון שאינן לאכילה מיד, אבל למוללן במלילות אין המלילה בשם עשיית גורן, אלא פעולת אכילה, והשבולים כבר נגמרה מלאכתן וראו פני הבית ואסורין בעראי. דרך אמונה.

²² דקטניות אין דרכן כל כך לכוס קטניות הרכין כמו מלילות, ולכן אע"ג שהוא חושב לכוס אותן, חל עליהן שם גורן ולא הוקבעו עד שיעשה הגורן. והוא כפירוש רש"י ורא"ה. והמאירי (בחי') פירש משום דמעשר קטניות דרבנן. דרך אמונה (ס"ק נז) וציון ההלכה (ס"ק צד). מקורות: רמב"ם (הל' מעשר גה).

²³ וראה דרך אמונה (הל' מעשר גה, ס"ק נח), ב'ציון ההלכה' (ס"ק צה). מקורות: מאירי (בית הבחירה).

²⁴ דהכי קאמר לישנא קמא: מחלוקת בשבלין היכא שפירש בהדיא שהכניסו לשבלין. אבל בקטנית שפירש למוללן, דברי הכל טבלא. והוא הדין דפליגי בקטניות סתם ובשבולין סתם. ולא יכא דאמרי הכי קאמר: מחלוקת בשבולין סתם, שלא פירש למוללן. אבל בקטניות סתמא, כולי עלמא מודו דלא טבלו. והוא הדין בקטניות שהכניסו למוללן פליגי. וכן בשבולין פליגי. מקורות: תוספות (ד"ה איכא דאמרי).